

Van hot naar her

Bevindingen — als toonbeeld van levenskunst is Toscane verrassend veelzijdig. Oud en modern, mens, kunst en natuur lopen er in elkaar over, nu eens harmonieus, dan weer in schril contrast.

Dolce vita aan het strand

Meer dan 397 km kustlijn aan de Middellandse Zee en een heuse eilandencarchipel – de oude badplaatsen en natuurlijke baaien van Toscane staan garant voor Italiaans zomerplezier. Liggen op het strand, nippen van een cocktail in een bar op de promenade, lekker plonzen in het water, staren naar de zee en 's avonds naar de sterrenhemel: van de mondaine badplaatsen rond Viareggio tot de eenvoudigere stranden van de Maremma, op Giglio of op Elba bestaan hiervoor tal van mogelijkheden.

Zomeravonden voor altijd

Een *aperitivo* op een oud plein, zonsondergang achter de heuvels. Dan een uitgebreid diner met een goede chianti en volop tijd voor een gesprek. Later een ijsje en een wandeling door nog steeds bruisende steegjes. Avonden als deze doen je al verlangen naar de volgende en de daaropvolgende Toscaanse zomer.

Ambachten zijn levend

Keramik in de Arnovallei, leer en juwelen in Florence, albast in Volterra, kristalglas in Colle di Val d'Elsa ... Ambachtelijk handwerk is een van de pijlers van de Toscaanse economie.

Slechts zelden dienen ze als windschermen. Meestal zijn het oriëntatiepunten, en altijd zijn de cipressen van Toscane ook decoratieve elementen. In het heuvelachtige landschap dat tweederde van Toscane beslaat, vallen ze altijd op, hetzij vrijstaand, hetzij in rijen als gebogen lanen. Ten zuiden van de Arno en in de provincie Siena zijn ze op hun mooist te bewonderen, zowel vanuit de auto als op de fiets of te voet.

Gouden Eeuw

De rijke en avontuurlijke middeleeuwen, gevolgd door de pracht van de renaissance. Kunstenaars, architecten en wetenschappers hebben Toscane voor altijd een plaats in de wereldgeschiedenis bezorgd. De musea liggen vol schatten en de oude steden zijn nog grotendeels intact. In Florence kun je alles geconcentreerd beleven op slechts een paar vierkante kilometer: werken van Michelangelo en Botticelli, tuinen en paleizen van de Medici. Zelfs in de kleinste stadjes kom je sporen tegen van grote kunstenaars en denkers – en van hun waardering door de plaatselijke bevolking.

Fiasco

Dit is de naam van de dikbuikige, met raffia bedekte fles waarin de chianti naar de steden werd vervoerd. De naam wordt tegenwoordig nauwelijks meer gebruikt, maar is blijven voortbestaan in de *fiaschetta*, de rustiekste soort wijnbar in Toscane.

Agriturismo: 'vakantie op de boerderij' is de toverformule voor een vakantie op het platteland.

Kosmopolitische patriotten

Florence, Siena, Pisa: niet ver van elkaar op de kaart, maar voor de inwoners totaal verschillende werelden. De mensen zijn meer Siënees of Pisaans dan Toscaans en elke plaats is trots op zijn eigen kenmerken. Dit heeft een lange geschiedenis: Toscane was in de middeleeuwen vol met elkaar concurrerende stadstaten. Dat is vandaag de dag nog steeds voelbaar in een diversiteit die tot uiting komt in tradities, architectuur en landschap – van het waardige Lucca tot het trotse Siena, van de oude universiteitsstad Pisa tot het statige Florence, de pelgrimsstad Pistoia (foto) of de handels- en geleerdenstad Arezzo. Deze stedelijke cultuur overheerst in de noordelijke helft van de regio, terwijl het zuiden zeer landelijk blijft.

Lucca en het noordwesten

Zee en bergen, villa's en tuinen — de diversiteit van de Toscaanse landschappen begint al direct aan de grens met Ligurië.

blz. 17

Lucca ★

Misschien wel de meest leefbare stad van Toscane: oud en netjes, leuke winkels in een historische omgeving, kunstwerken en concerten, plus een uitstekende fietscultuur.

blz. 26

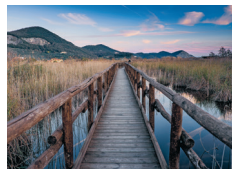
Lucca's villagordel

De Villa Reale di Marlia, de Villa Torrigiani, Collodi met de Villa Garzoni: grote en kleine geschiedenissen kronkelen rond deze statige landhuizen. Koopmansfamilies investeerden hier ooit in grond.

De sprookjesfiguur Pinnokio is afkomstig uit het plaatsje Collodi.

Erin duiken

blz. 24

Lago di Massaciuccoli

Voormalige lagune, nu natuurreservaat: het meer tussen de zee en de bergen is per fiets bereikbaar vanuit Lucca.

blz. 29

Viareggio

Zonnen op het strand, flaneren en shoppen, dat kun je allemaal in Toscanes beroemdste badplaats.

blz. 32

Sant'Anna di Stazzema

Voorgoed verbonden met een bloedbad tijdens de Tweede Wereldoorlog.

blz. 33

Alpi Apuane ★

Omdat ze uit marmer bestaan, zijn de toppen zelfs in de zomer glanzend wit. Ook grotten, kloven en stuwmeren maken de Alpi Apuane de moeite waard.

blz. 40

In het rijk van het witte goud

Ervaar de dramatische landschappen en ongewone werkplaatsen van dichtbij tijdens een auto- en jeeptocht door de marmerbergen bij Carrara – in de grote marmergroeven bij Colonnata en in Fantiscritti.

blz. 36

Paniagroep

Bergwandelaars in hun element: tussen marmergroeven, eikenbossen en karstpieken naar steile hoogten en eenzame alpenweiden – van Pruno tot de Pania della Croce.

Laadkranen voor marmer, werven, jachthavens en stranden bepalen het beeld aan de noordelijke Toscaanse kust. Een levendig naast elkaar bestaan van industrie en vrijetijdscultuur.

blz. 43

Ontwaakt uit de Doornrosjes-slaap

Het lijkt misschien bizar als John Cage weerklinkt tussen olijfbomterrassen. De danseres Cecilia Bertoni creëert zulke ontmoetingen. Ze heeft de Tenuta Dello Scompiglio omgevormd tot een centrum voor hedendaagse cultuur.

De burgerman die *La Bohème* schreef: Puccini uit Lucca.

beleven

Potpourri naar ieders smaak

E

Een populair voorgerecht aan de Italiaanse kusten heet *antipasto mare e monti* – met ingrediënten ‘van de zee en de bergen’. In het noordwesten van Toscane ervaar je het landschappelijke equivalent ervan. Van de mondaine stranden van Marina di Pietrasanta en Viareggio is het maar een paar kilometer tot aan de ruige bergen van de Apuaanse Alpen met toppen van bijna 2000 m.

Natuur in overvloed?

De bergen worden lager naar het zuiden toe. Ze liggen bezaaid met bergdorpjes en met oudere en nieuwere villa's. Hier ontvouwt zich de rijkdom van de provincie Lucca, die ook voelbaar is in prachtige tuinlandschappen en in de provinciehoofdstad zelf: de oude stenen palazzi en de straten en pleinen zijn zeer goed onderhouden. Lucca is verwend door de natuur: het ligt in een vroeger moerassige – nu vruchtbare – vlakte waar de rivier de Serchio doorheen kronkelt, omgeven door beboste hoogten. Maar de natuur werd en wordt ook zichtbaar geëxploiteerd. De Apuaanse Alpen zien er op veel plaatsen aangevreten uit omdat in de plaatselijke marmergroeven – vooral

TER ORIËNTATIE

Ligging: het beschreven gebied omvat de twee noordwestelijkste provincies van Toscane met de steden Carrara, Massa en Lucca.

Internet: aptmassacarrara.it, turismo.lucca.it.

Vervoer: spoorlijn Florence-Viareggio via Lucca en Livorno-Carrara-Avenza langs de kust. Bussen van Autolinee Toscane (at-bus.it).

in de provincie Massa-Carrara – marmer wordt gewonnen van een kwaliteit die wereldwijd zeldzaam is: de steen glanst aderloos wit.

Gedachten bij het wandelen

Conflicten met landschapsbescherming zijn onvermijdelijk. Duurzaam toerisme wordt zelfs gezien als een economische concurrent voor de marmerindustrie. Is het sabotage als er weer een wandelbord wordt vernield? Toch zijn het juist de wandeltoeristen die het gebied goeddoen. Door zijn perifere ligging is massatoerisme de regio grotendeels bespaard gebleven. Het zou mooi zijn als dat zo bleef. En het strandtoerisme aan de kust kan wel een alternatieve aanvulling gebruiken.

Lucca

De Lucchese koopmansgeest

Toscaanse moppen zijn altijd raak, zoals deze: ‘Wat was het eerste wat Columbus zag toen hij voet aan wal zette in de Nieuwe Wereld? Een man uit Lucca die hem heiligenbeeldjes wilde verkopen.’ Zo wordt de spot gedreven met de handelsgeest van deze stad. De *Lucchesi* zijn er echter rijk door geworden; ze lijken een neus te hebben voor wat klanten willen. Als je rondsnuift in de winkels in het centrum, valt er veel te genieten. Lucca's trotse koopmansgeest kwam al vroeg tot ontwikkeling doordat de stadsrepubliek aan de belangrijke middeleeuwse pilgrims- en handelsroute Via Francigena lag.

Geen kanonnen maar wandelaars

Om de handel voor eens en voor altijd te beschermen tegen de hebzuchtige Florentijnen bouwden de inwoners van Lucca vanaf 1544 de ultieme stadsmuur, de **Mura di Lucca** ❶. Je komt er letterlijk niet doorheen, want hij is over de hele lengte (4,2 km) perfect bewaard gebleven. Om precies te zijn gaat het om een 10 m hoge en nog bredere, met bakstenen beklede aarden wal met elf uitspringende bastions. Tegenwoordig wordt de muuring optimaal gebruikt en onderhouden als stedelijke recreatievoorziening voor de 90.000 inwoners van Lucca, die ervan houden onder de schaduwrijke platanen te fietsen, te joggen of te flaneren. Bankjes en gazons nodigen uit om te rusten, bistro's om te stoppen voor een hapje.

Toen de stadsmuur werd gebouwd, was hij bedoeld voor het opstellen van kanonnen en voor soldatenonderkomens en wapenmagazijnen. Maar toen hij na ongeveer 100 jaar voltooid was, waren de Medicihertogen uit Florence niet langer geïnteresseerd in het veroveren van Lucca. De muur bleef echter intact, en de stad

bleef onafhankelijk tot het midden van de 19e eeuw, hoewel de inwoners van Lucca zichzelf gedurende de laatste decennia niet meer mochten besturen. Op het Congres van Wenen in 1815 werd namelijk een nieuw hertogdom Lucca gecreëerd voor een tak van de Bourbons. Het was uitgerekend de buitenlandse vorstin Maria Louisa van Bourbon die opdracht gaf tot de verbouwing van de stadsmuur: er werden bomen geplant en trappen en voetpaden aangelegd, terwijl kazematten werden omgebouwd tot cafés.

Plein voor veel zintuigen

Gelukkig gebruikt de gemeente de omringing ook om het verkeer in het historische centrum aan banden te leggen. Dit creëert een serene sfeer en laat de fraaie oude gebouwen volledig tot hun recht komen. Welke stadspoort je ook binnengaat, vroeg of laat kom je uit op de **Piazza San Michele in Foro**. Deze centrale ontmoetingsplaats bestond 2000 jaar geleden al, want hier lag toen het Romeinse forum. Tussen de banken en cafeterrassen vinden hier vaak seizoensmarkten en braderieën plaats.

Gedomineerd wordt het plein door de kerk **San Michele in Foro** ❷ (12e eeuw). De **façade** torent boven het bouwwerk uit en behoort tot de mooiste architectuur die Lucca te bieden heeft. De

FIETSEN!

Lucca is een echte fietsstad: vlak, autoluw, met een goed wegennet en veel fietsverhuurders (blz. 23). De tarieven liggen rond €4-5 per uur, en het huren is meestal zo gepiept. Voeten op de pedalen dus en op weg door de straatjes, een rondje over de stadsmuur of de stad helemaal uit en dan over de dijk langs de Serchio!

DE CONTRADEMUSEA

C

Iedere contrada in Siena heeft een museum, waar paliotrofeën, kostuums en memorabilia worden bewaard. Veel van deze musea zijn ook interessant als architectonisch monument: zo is het museum van de contrada van de slak gevestigd binnen de modern verbouwde muren van een oud klooster. Je kunt het best de websites van de contrade raadplegen (bijvoorbeeld contradellachiocciola.it; meld je voor een bezoek aan het museum van deze contrada aan op cancellaria@contradellachiocciola.it).

eigenlijk alleen mensen die al gestopt zijn met werken het kunnen doen.' Zo moeten er bijvoorbeeld grote festiviteiten worden georganiseerd en gefinancierd en moeten de goederen en gebouwen worden beheerd. Elke contrada heeft ook kinder- en jeugdgroepen, zorgt voor oude en zieke mensen en voor leden die in nood verkeren. 'Ik zie dit als een sociale taak', zegt Smorto. 'Wat de politiek en het gemeentebestuur niet kunnen doen, doen wij als contrada.'

DE PALIO – HET TOERNOOI VAN DE CONTRADE

P

De hele stad houdt de adem in, als de buitenste ruiter op de Piazza del Campo aan de race begint, drie ronden in galop. De paardenrace is een kwestie van anderhalve minuut, maar elke keer is het een ongeëvenaard spektakel. Wie wint wordt wild bejubeld, wie tweede wordt kan genadeloos hoongelach verwachten. Daaromheen is er veel kleurrijke traditie: wijkfeesten die een week duren, kleurrijke renaissancekostuums, virtueuze vendelzwaaiers, optochten met gezang en de zegening van de paarden in de kerken van de contrade. De Palio vindt zijn oorsprong in de 13e eeuw en vindt jaarlijks plaats op 2 juli en 16 augustus, de feestdagen van de Maagd Maria (zie voor een spannend inkijkje [Life Inside the Contrade](http://Life%20Inside%20the%20Contrade%20on%20artscandculture.google.com/exhibit/life-inside-the-contrade/7gKCaDQR-XV4Kqg) op artscandculture.google.com/exhibit/life-inside-the-contrade/7gKCaDQR-XV4Kqg).

De toekomst van de contrade

'Natuurlijk proberen we ook onze waarden van generatie op generatie door te geven. De contrada van de slak organiseert elk jaar een campus voor kinderen. Daar wordt hun, naast spel en plezier, geleerd hoe het leven in de contrada werkt.' Zo groeit elke generatie op in nauwe verbondenheid met de traditie. Tegelijkertijd is het zaak het systeem voortdurend te vernieuwen. 'We moeten ons aanpassen aan de tijd om de oorspronkelijke structuur intact te houden. In het verleden improviseerden we bijvoorbeeld veel. Tegenwoordig werken we met IT en nieuwe media om de Palio en het vrijwilligerswerk te organiseren. De diensten in de bar of de gastronomische festiviteiten – zoals ons wijnfeest eind november voor tweehonderd personen – moeten allemaal goed gepland worden', zegt Smorto. Bij de jongere generatie is het contradaleven zeker weer in de mode. Niet in de laatste plaats omdat het een functionerend model is voor een beter samenleven in de steden. 'Onze sociale structuur', zegt Smorto, 'is uniek in de wereld. En het heeft de stad ook in staat gesteld zichzelf in stand te houden – door het identiteitsgevoel van onze *popolo* (volk).'

De donkere kant van het universum

Einsteins zwaartekrachtgolven — hun eerste detectie was in 2017 een sensatie in de wetenschappelijke wereld. Een detector bij Pisa en Pisaanse wetenschappers speelden daarbij een belangrijke rol. Bezoek aan een wetenschaps- en universiteitscentrum met een rijke traditie.

De Pisaan Galileo Galilei richtte in 1609 een nieuw soort verrekijker, de telescoop, op de hemel om bewijzen te verzamelen voor zijn overtuiging: niet de aarde is het middelpunt van ons universum, maar de zon. Tegenwoordig maakt het oude wetenschappelijke centrum van Pisa deel uit van een nieuwe revolutie in de astronomie. Voor de poorten van de stad staat een reusachtige machine die miljarden jaren oude signalen ontvangt uit de diepten van het heelal – van botsende sterren en gigantische zwarte gaten. Een machine die zwaartekrachtgolven kan meten en zo het verleden van de kosmos kan lezen. De gigantische twee-armige structuur, genaamd (Advanced) Virgo, is het onwaarschijnlijke testament van wetenschappelijke vasthoudendheid: een oneindig verfynd systeem van hangende spiegels, vacuümlichamen, laserstralen en kilometerslange tunnels. Italië mag dan zijn universiteiten doodbezuigen, in de provincie Pisa zijn ze gewoon doorgedaan en hebben ze bijgedragen aan de totstandkoming

van een baanbrekend nieuw hoofdstuk in de natuurwetenschappen – ook al kwam de eerste directe detectie van zwaartekrachtgolven op 14 september 2015 van Virgo's Amerikaanse onderzoekspartner, het LIGO-observatorium en zijn laserinterferometers.

Een droom komt uit

Drijvende kracht achter Virgo was 40 jaar lang de Pisaanse natuurkundige Adalberto Giazotto. Hij heeft een leven lang als wetenschapper van deze machine gedroomd en overleed in 2017, enkele maanden nadat Advanced Virgo voor het eerst signalen afgaf. 'Zwaartekrachtgolven meten – geen enkel idee had gekker kunnen zijn!', zegt Giovanni Losurdo, Giazotto's jarenlange medewerker en nu senior onderzoeker bij Virgo. 'Dit werk begon 40 jaar geleden als een ondergronds project. De wetenschappelijke wereld keek er lange tijd met grote scepsis naar. Nu de machine werkt, is alles veranderd. Detectoren worden over